

UvA-DARE (Digital Academic Repository)

Uncovering smallholder heterogeneity

An analysis of diverging livelihood trajectories and outcomes of engagement in tree-crop value chains in Ghana

Ataa-Asantewaa, M.

Publication date

2023

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Ataa-Asantewaa, M. (2023). *Uncovering smallholder heterogeneity: An analysis of diverging livelihood trajectories and outcomes of engagement in tree-crop value chains in Ghana*. [Thesis, fully internal, Universiteit van Amsterdam].

General rights

It is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), other than for strictly personal, individual use, unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

Disclaimer/Complaints regulations

If you believe that digital publication of certain material infringes any of your rights or (privacy) interests, please let the Library know, stating your reasons. In case of a legitimate complaint, the Library will make the material inaccessible and/or remove it from the website. Please Ask the Library: <https://uba.uva.nl/en/contact>, or a letter to: Library of the University of Amsterdam, Secretariat, Singel 425, 1012 WP Amsterdam, The Netherlands. You will be contacted as soon as possible.

English summary

Uncovering smallholder heterogeneity: An analysis of diverging livelihood trajectories and outcomes of engagement in tree-crop value chains in Ghana

Mainstream agricultural policies and interventions seek to link smallholders to markets, commercialize their production, and integrate them into local and international value chains. However, most smallholders face constraints that limit their ability to participate competitively and gainfully in value chains and are excluded from growth opportunities. They face market barriers, limited access to inputs and credits, and inequalities regarding the risks and benefits of engaging in global value chains. In addressing these concerns of marginalization and production constraints, value chain collaborations (VCCs) are increasingly promoted. These collaborations focus largely on smallholders, who constitute the majority of agricultural commodity producers. They have become major policy routes to address smallholders' production and marketing constraints and achieve agricultural growth and development. Literature reports both positive and negative effects of VCCs on smallholders, pointing to access to inputs, technology, and markets on the positive side and exclusion, adverse inclusion, loss of dietary and biological diversity, and loss of autonomy on the negative side. Extensive literature has focused on (i) the structure, governance, and functions of VCCs, (ii) the upgrading of value chains, and (iii) the potential and effects of inclusion in VCCs. The latter has mostly been studied with a focus on the value chain but rarely from a smallholder perspective that embeds VCCs within farmers' institutional and structural context, mostly neglecting smallholder heterogeneity, diverging livelihood trajectories, and the combined food and nutrition security and sovereignty consequences.

Against this background, the thesis answers the central question: *How do the context of VCCs, smallholders' profiles, and livelihood trajectories affect their engagement in VCCs, and what are the implications for smallholder household food and nutrition security, autonomy, and sustainability?* This question is unpacked in the following sub-questions:

1. How do policies and strategies regarding VCC, VCC institutions, and contextual factors enhance or constrain smallholder cocoa and oil palm farmers' engagement in VCC?
2. How do smallholder tree-crop farming households in Ghana differ, what socio-economic profiles can be identified, and how do they impact smallholders' engagement in VCCs?
3. What and how do smallholder profiles and livelihood trajectories evolve for each of the smallholder tree-crop farming household profiles?

4. How does smallholder households' engagement in the tree-crop sector affect their food and nutrition security, including dimensions of autonomy and sustainability?

This thesis unpacks smallholder inclusiveness in value chain collaboration from a farmer-centred perspective that recognizes the diversity of actors and contexts that create differences in constraints, opportunities, and aspirations resulting in differential effects of VCC engagement on food and nutrition security, autonomy, sustainability, and inclusiveness outcomes. This is done in the Ghanaian tree-crop sector, where VCCs are explicitly promoted and are widespread in the cocoa and oil palm sectors. In this regard, the thesis first situates VCCs within the context of institutions that promote but also guide inclusion in global value chains (see Chapter 3). Second, it recognizes heterogeneity among smallholders as a basis for explaining differential outcomes of inclusion (see Chapter 4). Third, this farmer-centred approach emphasizes differences in opportunities, constraints, and aspirations of smallholders due to their varied strategies, capacities, resources, and experiences that result in different livelihood trajectories (see Chapter 5). Lastly, it details the effects of smallholder value chain inclusion on their household food and nutrition security by focusing on smallholders as producers *and* consumers of food, combining the food and nutrition security concept with the autonomy and sustainability dimensions of the food sovereignty concept (see Chapter 6).

Theoretically, the thesis is positioned within four debates: the debates on smallholder integration into value chains and VCCs, smallholder heterogeneity, diverse livelihood trajectories, and food and nutrition security and food sovereignty. These are combined into a farmer-centred approach that provides a holistic analysis of smallholder contexts and profile-specific opportunities, constraints and aspirations regarding VCC.

After explaining this background in Chapter 1, Chapter 2 presents the methodology for the study. The study used a mixed-method design in a comparative multiple case study. Using qualitative and quantitative methods enabled me to capture the details, changes and complexities of smallholder profiles, VCC engagements, livelihood trajectories and household food and nutrition security. Using qualitative and quantitative methods ensured accurate data capture, using one method to triangulate and complement findings from the other and allowing for the expansion of different parts of the study.

Chapter 3 unravels the Ghanaian policy environment concerning VCCs and identifies types of VCCs and the formal and informal institutions that affect smallholder engagement. The Ghanaian policy environment has explicitly promoted VCCs with smallholders and has facilitated some VCCs in the oil palm sector. However, the current policy environment is shifting focus from individual smallholders to farmer-based

organizations and providing infrastructure development and public service delivery, leaving smallholders in VCCs unprotected. Since strong farmer-based organisations are virtually non-existent, this leads to the further marginalization of many. Government policies are also counterproductive to VCCs, especially in the cocoa sector, due to a lack of alignment of inputs provided by the public and private sectors to cocoa farmers. This frustrates the effectiveness of VCCs as farmers do not want to pay for inputs due to the free inputs they receive from the government, even though this provision is unreliable and deficient, and this limits smallholder engagement in existing VCCs.

The analysis distinguishes three types of VCCs: basic, extended, and advanced VCCs. These vary in scope and actor constellation, determining the complexity of institutions that guide entry for smallholders, risks, and benefits. The diversity in VCCs offers different entry points for VCC engagement among smallholders, creating opportunities for selective engagement and even simultaneous engagement in multiple VCCs. However, the latter is only possible in the cocoa sector; in the oil palm sector, VCCs are exclusive with a single private actor, impeding multiple engagements. Some oil palm smallholders manage to manoeuvre their engagement by venturing into processing.

All VCCs show an inherent risk of losing autonomy and creating indebtedness, but the risks and benefits of engagement are unevenly spread across VCCs. The basic VCC is open, and appeals to all smallholders, but extended and advanced VCCs offer more benefits that can only be accessed by better-off smallholders capable of meeting specific requirements such as access to specific land or farm size and strict production regulations. Institutions, notably land, play a key role in smallholder engagement in VCCs. However, the interplay between formal VCC institutions and informal institutions, such as gendered access to land, determines whether smallholders are included, excluded, adversely included, or able to engage selectively or even in multiple VCCs.

Conceptually, this chapter contributes to the debate on VCCs inclusion, risks, and benefits by moving beyond the generalization of positive or negative impacts to specify what types of VCC there are and what are their risks and benefits for participating smallholders.

Chapter 4 combines farmer self-profiling with cluster analysis to unravel the heterogeneity among smallholder cocoa and oil palm farmers. The chapter reveals access to farm ownership and tree-crop diversity results in unique profiles among smallholders. Characteristics such as gender, farm size, time dedicated to farming, and livelihood portfolio contribute to differences among smallholders but do not result in clear-cut distinctions in profiles. Due to the family nature of farming, it was also evident that differences in profiles are better understood across households than individual farmers. Based on these notions, the chapter identified four unique household profiles: landless, single tree-crop, multiple tree-crop, and absentee farming households, each profile socio-

economically different. The landless households are poor workers for other farming households. The single-tree crop households are farm owners but constrained, especially regarding their capacity to (re)invest in their farms, while multiple tree-crop households are farm owners growing more than one tree crop and are generally better off. The absentee household appears as non-functional owners of farms worked by landless households, although some were also still actively involved in farming. The profiles are more than just a snapshot and evolve and show transient characteristics as some households transition along the profiles. Smallholder farming households' profiles determine and affect their engagement in VCCs. The better-off multiple tree-crop households and some absentee households are able to engage in the more beneficial extended and advanced VCCs and can selectively engage and disengage in VCCs as they please. However, the more constrained landless and single tree-crop households are limited in their prospects and face a high risk of becoming adversely included in VCCs.

Conceptually and methodologically, this chapter is one of the first studies that combines a farmer perspective and a data-driven perspective in profiling smallholders. In doing so, it moves beyond analysing VCC engagement to unravel who is engaged in what VCC with what risks and benefits. This combination adds value to existing typologies as the self-profiling reveals a range of broader contextual, historical, and socio-economic factors that are largely obscured when using data-driven or conceptual approaches that underpin existing smallholder profiles.

Chapter 5 analyses smallholders' livelihoods over time, revealing the dynamics across profiles, their engagement in farming, VCCs, and non-farm activities and the implications for their current and future livelihoods trajectories. The findings explain the dynamics of household profiles and show that these profiles originate from similar backgrounds but diverge due to differences in access to land and livelihood portfolios, which are the primary determinants of accumulation. The dynamics within and across the household profiles point to the unequal access to land for tree-crop farming and the nature of livelihood diversification into other farming and non-farming activities, which determine their capacity for survival – or growth trajectories. Most landless and single-crop households are in a survival trajectory, 'hanging in' (21% of households) or 'inching up' (25%) by engaging in additional share-cropping arrangements. They merely maintain their farms for survival. These households are constrained in access to land, labour, government support, credit, and VCCs, amongst others and can be described as being in a static trajectory with very limited prospects for growth and accumulation. Only a few households (8%) have stepped up, and 'stepping up' in the future is likely limited to a few single- and multiple tree-crop households with the land, labour, and income for expansion and diversification into more rewarding livelihood activities. Their

social networks and access to VCCs propel them into a growth trajectory. Finally, a large group of landowners (46%) is in the 'stepping out' stage, leaving the management of their farm to a caretaker or hoping to do so soon. To the extent they can still work, they prefer non-agricultural activities such as running a provisions shop. This raises the question of who the farmers of tomorrow will be, especially in the cocoa sector.

In summary, specific livelihood opportunities, constraints, and aspirations keep most profiles in a survival-oriented trajectory. The distinguishing factors between survival-oriented and growth-oriented households appear to be land and the income capacity to (re)invest in the farm and expand or diversify. However, other factors also influence the trajectories followed, including access to VCCs and government support, age, gender, and health. In the context of VCCs, indebtedness and loss of autonomy are major constraints in households' survival trajectories.

Conceptually, this chapter has moved beyond identifying profiles to revealing the dynamics in opportunities, constraints, aspirations, and trajectories, which are key to understanding how profiles evolve and how and why households are in certain trajectories.

Chapter 6 addresses the implications of smallholder households' engagement in tree-crop farming and VCCs on their household food and nutrition security by combining food and nutrition security and food sovereignty perspectives. Households produce and largely depend on their own food production for household food and nutrition security, and combined with relatively high incomes, they are more food secure. Food and nutrition insecurity was less among multiple tree-crop households as they have the income capacity to supplement their food production with food from the market. However, food and nutrition insecurity is widespread among landless and single tree-crop households as they depend on their own food production or limited income capacity, which cannot sustain their households' food needs. Differences in income capacity did not lead to differences in dietary diversity among profiles because better-off households often spend income on 'luxury food' (instant or refined products with less nutritional value) or household expenses other than food. Food insecurity appears more widespread among oil palm households than cocoa households, which may be due to their inability to produce food when engaging in a smallholder or outgrower scheme in which they grow oil palm for palm oil companies in exchange for inputs – a form of extended VCC. Also, the income from oil palm cultivation alone is insufficient to sustain their However, food and nutrition insecurity is widespread among landless and single tree-crop households as they depend on their own food production or limited income capacity, which cannot sustain household food needs. Intercropping tree crops with food crops is the dominant food production system in the cocoa sector, and farmers anticipate

that continuous intercropping will sustain food production in the future. However, intercropping is less common in the oil palm sector.

Three findings emerged from the food sovereignty perspective, the first being that cultural preferences (e.g. for traditional food like *fufu*) are an important aspect of household food and nutrition insecurity. Second, cocoa farmers are generally autonomous in their decisions about crops, sales, and expenditures, except when they become dependent on hybrid seeds and seedlings. Households engaged in outgrower schemes lose autonomy to varying degrees, affecting their household food production and income capacity. Third, sustainability dimensions receive attention mainly in advanced VCCs to meet certification standards, but most farmers are excluded from this type of VCC. Farmers are increasingly concerned about the overuse of agrochemicals and the consequences for food safety and the environment.

Conceptually, this chapter analysed smallholders as both producers and consumers of food and revealed that autonomy, cultural preferences, and sustainability – elements that usually receive more attention in the food sovereignty debate – are key to a complete understanding of household food and nutrition security.

Chapter 7 concludes the thesis by synthesizing the results, reflecting on the theory and methods, and formulating suggestions for further research and policy recommendations. The key answer to the central question of this thesis is summarised as follows. (i) Various types of VCCs have evolved in response to Ghana's policies. Whereas basic VCCs already existed, extended and advanced forms with increasing scope and institutional complexity and offering more benefits have emerged in the past decade. (ii) The policy shift since 2017 from a focus on smallholders to one on farmer-based organizations and public-private partnerships for infrastructural development and public service delivery signify a lack of synergy between the policy environment and existing VCCs, with deficient government backing that will further marginalize the most vulnerable tree-crop farming households leading to their exclusion or adverse inclusion in VCCs. (iii) The processes of inclusion in VCCs are exacerbated by the interaction between formal institutions defining terms of engagement and context-specific informal institutions such as gender norms that determine women's access to land. The formal institutions favour multiple tree-crop households with more land and financial means and growth aspirations over landless farmers and women and youth with less access to land and means of production due to informal institutions such as gender and generational norms. (iv) Basic VCCs are the most open and inclusive, explaining the widespread engagement across all household profiles. However, even engagement in basic VCCs can lead to adverse inclusion if households become indebted to other actors in the VCCs and lose their autonomy. (v) Single tree-crop households are the most susceptible to adverse

inclusion, given their lack of or limited access to land and low-income capacity. The landless are often excluded from VCCs altogether as they are unable to meet the stringent entry requirements and production and investment guidelines and deliver the expected yields. Such households are primarily survival-oriented, with the majority ‘hanging in’ or ending up in the ‘inching up’ trajectory. (vi) The stronger position of multiple tree-crop households allows them to strategically and selectively engage in multiple VCCs without becoming indebted or losing autonomy over their farms. This places them in the growth-oriented trajectory of households that have ‘stepped up’ or are likely to ‘step up’ in the future. (vii) No statistically significant differences were found in the food and nutrition security across different household profiles. Overall, tree-crop farming households are food secure by combining their own production with food from the market. However, seasonal food insecurity prior to harvest time is widespread. (viii) High incomes do not necessarily lead to better nutrition as income could be spent on luxury food or other expenses other than food. (ix) Where a household is prohibited from interplanting food crops in tree-crop farms, as in outgrower schemes, or becomes indebted to VCC actors and loses income capacity to buy food from markets, VCCs may compromise household food and nutrition security. (x) Lastly, current sustainability practices offered in more advanced VCCs extend beyond the scope of many farming households, especially the landless and single tree-crop households that cannot engage in such.

These findings imply seven areas for further research. First is the need to complement the limited analysis of the policy context of VCCs with more rigorous policy analysis, such as using the public policy reconstruction method. This would provide a broader perspective and insights to create a more enabling policy environment for inclusive VCCs. Second, further research is needed to understand how smallholders’ capacities and aspirations to engage in VCCs differ, what incentives drive them to engage in VCCs, and how smallholders’ capacity to engage in VCCs facilitates or hampers their aspirations in this regard. Third, more research is needed on the links between profiles and growth-oriented trajectories. Such insights can help reduce risks and counteract adverse inclusion. Fourth, the large proportion of smallholders ‘stepping out’ raises a pertinent question for future research: who will be tomorrow’s cocoa farmers in a context where farming appears as a lifestyle rather than a profitable venture? Fifth, the food and nutrition security of oil-palm farming households also needs further research among a larger sample of farmers to gain more robust evidence and insights into their food and nutrition security. Sixth, in the wake of diminishing food-crop land to sustain households’ food production, intercropping food crops in cocoa farms or oil palm plantations becomes increasingly important. However, the effectiveness of intercropping requires a critical enquiry into the gendered effects of such a strategy.

Moreover, the prospects of intercropping among oil palm-growing households require further research, especially where autonomy to intercrop food crops is lost in outgrower schemes. Lastly, the food sovereignty concept involves other dimensions than autonomy and sustainability addressed in this thesis. A more profound analysis should go beyond this selective application of the food sovereignty concept and pay attention to food quality, safety, affordability, and recognition and respect of cultural diversity and local knowledge.

In the wake of these findings, four policy recommendations are proposed. First, there is a need for concerted efforts by government agencies and companies involved in VCCs to ensure that their interventions complement rather than frustrate each other and smallholders can benefit from pluralistic support from both the public and private sectors. Second, there is a need to stimulate and formalize community farmer-based cooperatives by building on community labour groups and providing group-based capacity building, extension, and training. Government agencies and CSOs could act as watchdogs to advance and safeguard smallholders' interests in VCCs, particularly to address adverse inclusion. The third recommendation concerns household profile-specific support by shifting attention from production to producers. Through such support, particularly the constrained group of cocoa farmers should not be stimulated to engage in VCCs, as it may lead to adverse inclusion. Rather, these smallholders should be targeted with the free provision of inputs, credit, extension, and training while enhancing their income capacity through livelihood diversification. This would target a group of smallholders who do not qualify for extended and advanced VCCs, hence will not interfere with VCCs involving better-off farmers. Lastly, due to growing pressure on food-crop land, smallholder policies must promote livelihood diversification across all smallholder groups to generate income for accessing food markets. The interplanting of tree and food crops is a source of subsistence production already widespread in the cocoa sector but is not permitted in oil palm outgrower schemes. Government and actors in the palm oil industry should explore, together with research institutions, how food production can be enhanced in and near oil palm plantations.

Nederlandse samenvatting

Heterogeniteit onder kleine boeren ontleed: Een analyse van uiteenlopende bestaanstrajecten en gevolgen van participatie van kleine boeren in waardeketens voor boomgewassen in Ghana

In regulier landbouwbeleid en interventies staat het streven om kleine boeren te verbinden met markten, hun productie te commercialiseren, en hen te integreren in lokale en internationale waardeketens centraal. De meeste kleine boeren worden echter beperkt in hun vermogen om concurrerend en winstgevend deel te nemen aan waardeketens en worden uitgesloten van groeimogelijkheden. Ze worden geconfronteerd met marktbarrières, beperkte toegang tot inputs en kredieten, en ongelijkheid met betrekking tot de risico's en voordelen van participatie in internationale waardeketens. Om deze problemen en toenemende marginalisering aan te pakken, worden in toenemende mate samenwerkingsverbanden gepromoot tussen kleine boeren en andere actoren in en rondom internationale waardeketens – in het Engels aangeduid met *value chain collaborations* (VCC's). Deze samenwerkingsverbanden richten zich grotendeels op kleine boeren, die de meerderheid van de producenten van landbouwproducten vormen. Deze VCC's zijn belangrijke beleidsroutes geworden om de productie- en marketingbeperkingen van kleine boeren aan te pakken en landbouwgroei en economische ontwikkeling te realiseren. De literatuur meldt zowel positieve als negatieve effecten van VCC's op kleine boeren, met toegang tot productie inputs, technologie en markten aan de positieve kant, en uitsluiting, negatieve inclusie (*adverse inclusion*), verlies van nutritionele variatie, biodiversiteit en autonomie aan de negatieve kant. In de literatuur is uitvoerig aandacht besteed aan (i) de structuur, governance en de functies van VCC's, (ii) upgrading van waardeketens, en (iii) de mogelijkheden en effecten van participatie in VCC's. Dat laatste gebeurt meestal met en focus op de waardeketen, maar zelden vanuit het perspectief van kleine boeren en de institutionele en structurele context waarin VCC's zijn ingebed. De bestaande literatuur besteedt nog weinig aandacht aan de heterogeniteit van kleine boeren, uiteenlopende bestaanstrajecten (*livelihood trajectories*), en de gecombineerde gevolgen voor voedselzekerheid en -soevereiniteit.

Tegen deze achtergrond geeft dit proefschrift antwoord op de volgende centrale vraag: *Hoe beïnvloeden de context van VCC's, de profielen van kleine cacao en oliepalomboeren in Ghana, en de verschillende bestaanstrajecten hun deelname aan VCC's, en wat zijn de gevolgen voor hun voedselzekerheid, autonomie en de duurzaamheid van hun productie?*

Deze vraag wordt uitgewerkt in de volgende deelvragen:

1. Hoe bevorderen of beperken VCC-beleid en strategieën, instituties, en contextuele factoren de deelname van kleine cacao- en oliepalomboeren aan VCC's?
2. Hoe verschillen de huishoudens van kleine cacao- en oliepalomboeren in Ghana, welke sociaaleconomische profielen kunnen worden onderscheiden, en welke invloed hebben deze profielen op hoe kleine boeren in VCC's participeren?
3. Hoe ontwikkelen de profielen van kleine boeren en bestaanstrajecten zich voor elk van de huishoudprofielen van kleine cacao- en oliepalomboeren?
4. Hoe beïnvloedt de participatie van kleine boeren in VCC's voor cacao en palmolie hun voedselzekerheid en autonomie en duurzaamheid van hun productie?

Dit proefschrift analyseert de inclusiviteit van de participatie van kleine boeren in VCC's vanuit hun perspectief. Daarmee onderkent het de diversiteit van actoren en contexten die leidt tot verschillen in beperkingen, kansen en aspiraties, die uiteindelijk resulteert in differentiële effecten van VCC-participatie op voedselzekerheid, autonomie, duurzaamheid, en inclusiviteit. Dit gebeurt met een focus op de Ghanese cacao en oliepalmsector, waarin VCC's expliciet worden gepromoot en wijdverbreid zijn. Daarom begint dit proefschrift met het situeren van VCC's binnen de instituties die integratie van kleine boeren in internationale waardeketens bevorderen en sturen (Hoofdstuk 3). Ten tweede erkent deze benadering de heterogeniteit van kleine boeren als basis voor het verklaren van differentiële gevolgen van VCC-integratie (Hoofdstuk 4). Ten derde benadrukt dit proefschrift de verschillen in kansen, beperkingen en aspiraties van kleine boeren die voortkomen uit hun verschillende strategieën, capaciteiten, middelen en ervaringen die op hun beurt resulteren in verschillende bestaanstrajecten (Hoofdstuk 5). Tot slot volgt een nadere analyse van de effecten van de participatie van kleine boeren in VCC's op de voedselzekerheid van hun huishouden door aandacht te schenken aan kleine boeren als producenten én consumenten van voedsel. Daarbij wordt het voedselzekerheidsconcept gecombineerd met elementen van het voedselsoevereiniteit concept – autonomie en duurzaamheid (Hoofdstuk 6).

In *theoretische* zin is dit proefschrift gepositioneerd in vier debatten: die over de integratie van kleine boeren in waardeketens en VCC's, de heterogeniteit van kleine boeren, uiteenlopende bestaanstrajecten, en het debat over voedselzekerheid en voedselsoevereiniteit. Deze debatten worden gecombineerd tot een op de kleine boer gerichte benadering die een holistische analyse biedt van hun context en profiel-specifieke kansen, beperkingen en aspiraties met betrekking tot VCC's.

Na de uiteenzetting van deze achtergrond in Hoofdstuk 1, presenteert Hoofdstuk 2 de methodologie voor het onderzoek. Het onderzoek gebruikte een *mixed method design* in een vergelijkende casestudy. Door gebruik te maken van kwalitatieve en kwantitatieve methoden was het mogelijk om de details, veranderingen en complexiteit van verschillende profielen, participatie in VCC's, dynamiek in bestaanstrajecten, en voedselzekerheid van huishoudens vast te leggen. Het gebruik van kwalitatieve en kwantitatieve methoden zorgde voor een nauwkeurige gegevensverzameling, waarbij de ene methode de bevindingen van de andere methode trianguleerde en aanvulde, en waarbij verschillende delen van het onderzoek konden worden uitgebreid.

Hoofdstuk 3 ontrafelt de Ghanese beleidsomgeving met betrekking tot VCC's en identificeert verschillende soorten VCC's en de formele en informele instituties die van invloed zijn op hoe kleine boeren in VCC's participeren. Het Ghanese beleid heeft VCC's met kleine boeren expliciet bevorderd en sommige VCC's in de oliepalmsector gefaciliteerd. Echter, in het huidige VCC-beleid verschuift de focus van individuele kleine boeren naar boerenorganisaties en publiek-private partnerschappen voor de ontwikkeling van infrastructuur en levering van publieke diensten. Omdat er vrijwel geen sterke boerenorganisaties bestaan, krijgen individuele kleine boeren in VCC's minder overheidsbescherming, met gevaar voor verdere marginalisering. Het huidige overheidsbeleid is ook contraproductief voor VCC's, vooral in de cacaosector, vanwege een gebrek aan afstemming van de inputs die door de publieke en private sector aan cacaoboeren worden geleverd. Dit werkt de effectiviteit van VCC's tegen omdat boeren niet willen betalen voor inputs die ze gratis van de overheid krijgen, ook al is deze verstrekking onbetrouwbaar en ontoereikend. Dit beperkt de participatie van kleine boeren in bestaande VCC's.

Er worden drie soorten VCC's onderscheiden: basis-, uitgebreide en geavanceerde VCC's. Deze verschillen in scope en constellatie van actoren en bepalen de complexiteit van instituties die de toegang, risico's en voordelen voor kleine boeren bepalen. De diversiteit in VCC's biedt verschillende instapmogelijkheden voor VCC-deelname onder kleine boeren, waardoor selectieve participatie en zelfs simultane participatie in meerdere VCC's. Dat laatste is echter alleen mogelijk in de cacaosector; in de oliepalmsector zijn VCC's exclusief tot één private actor beperkt, al kunnen sommige huishoudens hierin manoeuvreren door zich bezig te houden met de verwerking van palmolie.

Alle VCC's tonen een inherent risico van verlies van autonomie en het ontstaan van schulden, maar de risico's zijn evenals de voordelen onevenredig verdeeld. De basis VCC is open en aantrekkelijk voor alle kleine boeren, maar uitgebreide en geavanceerde VCC's bieden meer voordelen die alleen toegankelijk zijn voor kleine boeren die al beter af zijn omdat ze kunnen voldoen aan specifieke voorwaarden zoals grondeigendom of een bepaalde productieomvang. Instituties, zoals gender- en leeftijdsnormen die toegang

tot land bepalen, spelen een sleutelrol in hoe kleine boeren in VCC's participeren. De wisselwerking tussen formele en informele instituties bepaalt of en op welke basis kleine boeren wel of niet deel zijn van VCC's, of er sprake is van negatieve inclusie, of ze selectief kunnen deelnemen, of zelfs bij meerdere VCC's betrokken kunnen zijn.

Conceptueel levert dit hoofdstuk een bijdrage aan het debat over de inclusie, risico's en voordelen van VCC's door verder te gaan dan de generalisatie van positieve of negatieve effecten en te specificeren welke soorten VCC's er zijn en wat hun risico's en voordelen zijn voor de deelnemende kleine boeren.

Hoofdstuk 4 combineert de zelfprofilering van boeren met statistische clusteranalyse om de diversiteit onder kleine cacao- en oliepalomboeren te analyseren. Het hoofdstuk laat zien dat de toegang tot en eigendom van een boerderij en de diversiteit van de boomgewassen leidt tot unieke profielen. Kenmerken als geslacht, bedrijfsgrootte, tijd besteed aan de landbouwactiviteit, en de combinatie van bestaansbronnen dragen bij aan verschillen tussen kleine boeren, maar resulteren niet in duidelijk verschillende profielen. Omdat landbouw een familieactiviteit is, kunnen verschillen tussen profielen ook beter begrepen worden op huishoud- dan op individueel niveau. Op basis hiervan identificeert het hoofdstuk vier unieke huishoudprofielen onder kleine boeren met elk hun eigen sociaaleconomische eigenschappen: landloze huishoudens, huishoudens met één type boomgewas, huishoudens met meerdere typen boomgewassen, en huishoudens die niet op of bij hun land wonen (*absentee farm households*) die het beheer van de boerderij overlaten aan een rentmeester (*caretaker*). De landloze huishoudens vormen de armste groep die voor andere boerenhuishoudens werken. De huishoudens met één boomgewas zijn landeigenaren maar beperkt wat betreft hun capaciteit om te (her)investeren in hun boerenbedrijf, terwijl huishoudens die meerdere boomgewassen verbouwen over het algemeen beter af zijn. Huishoudens die niet op hun land wonen zijn eigenaars van boerenbedrijven die door landloze huishoudens worden beheerd en geëxploiteerd, hoewel sommige eigenaars nog actief bij de landbouw betrokken zijn. De vier profielen zijn niet statisch maar kunnen evolueren en van karakter veranderen naarmate huishoudens overgaan in een ander profiel. De huishoudprofielen bepalen en beïnvloeden hoe boeren in VCC's opereren. Huishoudens met meerdere typen boomgewassen en sommige huishoudens die niet op of bij hun land wonen zijn in staat deel te nemen aan de meer lonende uitgebreide en geavanceerde VCC's en kunnen naar believen selectief deelnemen of afzien van deelname aan VCC's. De landbouwhuishoudens die beperkingen ondervinden – de landloze huishoudens en die met een enkel type boomgewas – hebben echter te kampen met een tekort aan grond en hebben beperkte vooruitzichten. Zij lopen een groot risico om negatief geïntegreerd te raken in VCC's, wat wordt aangeduid als *adverse inclusion* (negatieve inclusie).

Conceptueel en methodologisch is dit hoofdstuk een van de eerste studies die een boerenperspectief combineert met een data gestuurde benadering om de huishoudens van kleine boeren te profileren. Deze studie gaat hiermee een stap verder dan eerder onderzoek door te analyseren wie deelneemt aan welke VCC's en met welke risico's en voordelen. Deze combinatie heeft toegevoegde waarde vergeleken met bestaande typologieën omdat de zelfprofilering een reeks bredere contextuele, historische en sociaaleconomische factoren aan het licht brengt die grotendeels verborgen blijven wan-neer gebruik wordt gemaakt van data gestuurde of conceptuele benaderingen die ten grondslag liggen aan bestaande profileringen van kleine boeren.

Hoofdstuk 5 analyseert hoe de bronnen van bestaan van kleine boeren zich in de loop van de tijd ontwikkelen tot verschillende bestaanstrajecten (*livelihood trajectories*). Dit geeft inzicht in de dynamiek tussen de verschillende huishoudprofielen en de daarmee samengaannde participatie in de landbouw, VCC's en niet-agrarische activiteiten. Ook geeft het inzicht in de implicaties voor de huidige en toekomstige bestaanstrajecten. De bevindingen verklaren de dynamiek van de huishoudprofielen en laten zien dat huishoudens met een vergelijkbaar profiel en achtergrond een verschillend bestaanstraject kunnen doorlopen door verschillen in toegang tot land en bestaansmiddelen die het accumulatievermogen bepalen. De dynamiek binnen en tussen de huishoudprofielen wijst op de ongelijke toegang tot land voor boomgewassen en de aard van de diversificatie van de agrarische en niet-agrarische bestaansbronnen die bepalen of een huishouden in een overlevings- of groeitraject terecht komt. Landloze huishoudens en de meeste huishoudens met één type boomgewas bevinden zich in een overlevingstraject, waarin ze proberen vol te houden (*'hanging in'*) (21% van alle huishoudens) of langzaam omhoog te klimmen (*'inching up'*) (25%) door extra land in deelpacht te nemen. Zij komen meestal niet verder dan het instand houden van hun boerenbedrijven om te overleven. Deze huishoudens hebben beperkte toegang tot land, arbeid, overheidssteun, krediet en VCC's, en verkeren in een statisch traject met zeer beperkte vooruitzichten op groei en accumulatie. Slechts weinig huishoudens (8%) weten zich op te werken (*'stepping up'*) en een stapje verder te komen. Het is waarschijnlijk dat dit ook in de toekomst beperkt zal blijven tot een paar huishoudens in de categorie met één of meerdere typen boomgewassen. Deze hebben het land, arbeid en inkomen om bestaansbronnen uit te breiden en te diversifiëren naar meer lonende activiteiten. Hun sociale netwerken en toegang tot VCC's brengen hen in een groeitraject. Ten slotte is er een grote groep (46%) van grondeigenaren in de *'stepping out'* fase, die het beheer van hun bedrijf al uit handen hebben gegeven of dat spoedig hopen te doen. Voor zover zij nog kunnen werken, prefereren ze niet-agrarische activiteiten zoals het runnen van een proviandwinkel. Dit doet de vraag rijzen wie de boeren van morgen zullen zijn, vooral in de cacaosector.

Kortom, specifieke bestaansmogelijkheden, beperkingen en aspiraties houden de meeste huishoudens in een overlevingsgericht traject. De onderscheidende factoren tussen overlevingsgerichte en groeigerichte huishoudens blijken grondeigendom te zijn en de inkomenscapaciteit om (opnieuw) te investeren in het bedrijf en uit te breiden of te diversifiëren. Andere factoren zijn echter ook van invloed op de gevolgde trajecten, zoals toegang tot VCC's en overheidssteun, leeftijd, geslacht en gezondheid. In de context van VCC's zijn schulden en verlies van autonomie belangrijke beperkingen in het bestaanstraject van huishoudens.

Conceptueel gaat dit hoofdstuk verder dan het identificeren van huishoudprofielen en brengt het de dynamiek in kansen, beperkingen, aspiraties, en bestaanstrajecten in beeld, wat essentieel is om te begrijpen hoe huishoudprofielen zich ontwikkelen en hoe en waarom huishoudens zich in bepaalde bestaanstrajecten bevinden.

Hoofdstuk 6 analyseert de gevolgen van het verbouwen van boomgewassen en participatie in VCC's door kleine boeren voor de voedselzekerheid van hun huishoudens en combineert daarbij de concepten voedselzekerheid en voedselsoevereiniteit. De huishoudens zijn voor hun voedselzekerheid grotendeels afhankelijk van hun eigen voedselproductie, en huishoudens met relatief hoge inkomens hebben meer voedselzekerheid. Voedselonzekerheid kwam minder voor onder huishoudens met meerdere typen boomgewassen, aangezien zij over de inkomenscapaciteit beschikken om hun voedselproductie aan te vullen met voedsel van de markt. Voedselonzekerheid is echter wijdverbreid onder landloze huishoudens en huishoudens die maar één type boomgewas verbouwen, vanwege hun beperkte inkomenscapaciteit en vermogen om hun eigen voedselproductie aan te vullen. Verschillen in inkomenscapaciteit leiden niet tot verschillen in variatie en kwaliteit van de voeding omdat de meer welgestelde huishoudens hun inkomen vaak besteden aan 'luxe' voedsel (instant of geraffineerde producten met minder voedingswaarde) of andere uitgaven dan voedsel. Voedselonzekerheid lijkt meer voor te komen bij oliepalmbuisschouwers dan bij cacao-huishoudens. Dat kan komen doordat ze geen voedsel mogen verbouwen wanneer ze deelnemen aan *outgrower schemes* of andere constructies waarbij kleine boeren oliepalm voor palmoliebedrijven verbouwen op hun eigen land in ruil voor inputs – een vorm van uitgebreide VCC. Ook zijn de inkomsten uit de oliepalmtelting alleen vaak niet voldoende om hun voedselzekerheid in stand te houden. Combinatietelting van boomgewassen en voedselgewassen is het dominante voedselproductiesysteem in de cacao-telting, en de cacao-boeren verwachten dat dit in de toekomst ook zo zal zijn, maar is minder gebruikelijk in de oliepalmsector.

Vanuit het voedselsoevereiniteitsperspectief kwamen drie bevindingen naar voren. Ten eerste dat culturele voorkeur (bijvoorbeeld voor traditioneel voedsel zoals *fufu*) een belangrijk aspect is in de voedselvoorziening van de huishoudens.

Ten tweede zijn cacaoboeren over het algemeen autonoom in hun beslissingen over gewassen, verkoop en uitgaven, behalve wanneer zij afhankelijk worden van hybride zaden en zaailingen. Huishoudens die betrokken zijn bij *outgrower schemes* verliezen hun autonomie in verschillende mate, wat gevolgen heeft voor de voedselproductie en het huishoudinkomen. Ten derde krijgen duurzaamheidsaspecten vooral aandacht in geavanceerde VCC's om te voldoen aan certificeringsnormen, maar de meeste boeren zijn uitgesloten van dit type VCC. Onder hen groeit de bezorgdheid over het overmatig gebruik van landbouwchemicaliën en de gevolgen daarvan voor de veiligheid van het voedsel en het milieu.

Conceptueel analyseerde dit hoofdstuk kleine boeren als producenten én consumenten van voedsel en toonde aan dat autonomie, culturele preferenties en duurzaamheid – elementen die over het algemeen meer nadruk krijgen in het debat over voedselsoevereiniteit – essentieel zijn voor een volledig begrip van de voedselzekerheid van huishoudens.

Hoofdstuk 7 sluit het proefschrift af met een synthese van de resultaten, een reflectie op de theorie en de methoden, en suggesties voor verder onderzoek en beleidsaanbevelingen. Het antwoord op de centrale vraag van deze dissertatie kan als volgt worden samengevat. (i) Er zijn verschillende soorten VCC's ontstaan als reactie op het Ghanese beleid. Terwijl basis-VCC's al bestonden, zijn er het afgelopen decennium uitgebreide en geavanceerde vormen ontstaan met een toenemende reikwijdte en institutionele complexiteit die meer voordelen bieden dan basis-VCC's. (ii) De beleidsverschuiving sinds 2017 van een focus op kleine boeren naar een focus op boerenorganisaties en publiek-private partnerschappen voor infrastructurele ontwikkeling en levering van publieke diensten duidt op een gebrek aan synergie tussen de beleidsomgeving en de bestaande VCC's, met gebrekkige overheidssteun die kan leiden tot verdere marginalisatie van de meest kwetsbare huishoudens met boomgewassen en tot hun uitsluiting of negatieve inclusie in VCC's. (iii) De inclusiviteit van VCC's wordt bepaald door de wisselwerking tussen formele instituties die de voorwaarden voor deelname aan VCC's bepalen en context-specifieke informele instituties. De formele instituties bevoordelen huishoudens met meerdere typen boomgewassen en met meer land en financiële middelen en groei aspiraties dan landloze boeren. Informele instituties maken dat vrouwen en jongeren minder toegang tot land en productiemiddelen hebben en daarmee vaker dan mannen en oudere volwassenen worden uitgesloten van VCC's. (iv) Basis-VCC's zijn het meest open en inclusief, wat de brede participatie onder alle huishoudprofielen verklaart. Maar zelfs deelname aan basis-VCC's kan leiden tot negatieve inclusie als huishoudens schulden maken bij andere actoren in de VCC's en hun autonomie verliezen. (v) Huishoudens met slechts één type boomgewas zijn het meest vatbaar voor negatieve inclusie vanwege hun gebrek aan of beperkte toegang

tot land en lage inkomenscapaciteit. Landlozen worden vaak helemaal uitgesloten van VCC's omdat ze niet kunnen voldoen aan de strenge toegangseisen en productie- en investeringsrichtlijnen van VCC's en dus niet de verwachte opbrengsten kunnen behalen. Dergelijke huishoudens zijn voornamelijk op overleven gericht, waarbij de meerderheid probeert vol te houden (*'hanging in'*) of langzaam omhoog te klimmen (*'inching up'*).

(vi) De sterkere positie van huishoudens met meerdere typen boomgewassen stelt hen in staat strategisch en selectief deel te nemen aan meerdere VCC's zonder schulden te maken of de autonomie over hun productie te verliezen. Dit plaatst hen in het op groei gerichte traject van een select aantal huishoudens die zich hebben weten op te werken (*'stepping up'*) of dat in de toekomst waarschijnlijk zullen doen. (vii) Het onderzoek vond geen statistisch significante verschillen in de voedselzekerheid van verschillende huishoudprofielen. In het algemeen is de voedselzekerheid van huishoudens met boomgewassen goed omdat ze hun eigen productie combineren met gekocht voedsel van de markt. Seizoensgebonden voedselonzeekerheid in de aanloop naar de oogsttijd is echter wijdverbreid. (viii) Hoge inkomens leiden niet noodzakelijk tot een betere voeding, aangezien het inkomen kan worden besteed aan luxe voedsel of andere uitgaven dan voedsel. (ix) Wanneer een huishouden geen voedselgewassen mag verbouwen in *out-grower schemes* of schulden heeft bij VCC-actoren en het inkomensvermogen verliest om voedsel te kopen op markten, kunnen VCC's de voedselzekerheid van huishoudens in gevaar brengen. (x) Ten slotte liggen de huidige duurzaamheidspraktijken die worden aangeboden in de geavanceerde VCC's buiten het bereik van met name de landloze huishoudens en huishoudens die slechts één type boomgewas verbouwen, omdat deze niet aan deze VCC's kunnen deelnemen.

Deze bevindingen impliceren zeven terreinen voor verder onderzoek. Ten eerste moet de beperkte analyse van de beleidscontext van VCC's in dit proefschrift worden aangevuld met een meer rigoureuze beleidsanalyse. Dit kan bijvoorbeeld aan de hand van de reconstructiemethode voor overheidsbeleid, om een breder perspectief te bieden en inzichten te verschaffen die nodig zijn om een inclusievere beleidsomgeving voor VCC's te creëren. Ten tweede is verder onderzoek nodig om te begrijpen hoe de capaciteiten en aspiraties van kleine boeren om deel te nemen aan VCC's verschillen, welke prikkels hen ertoe aanzetten deel te nemen aan VCC's, en hoe hun capaciteiten om in VCC's te participeren hun ambities in dit verband dichterbij brengen of frustreren. Ten derde is er meer onderzoek nodig naar het verband tussen huishoudprofielen en groei-georiënteerde trajecten. Dergelijke inzichten kunnen helpen om de risico's te beperken en negatieve inclusie tegen te gaan. Ten vierde roept de massale uitstroom uit de cacaosector een pertinente vraag op voor toekomstig onderzoek: wie zijn de cacao-boeren van morgen in een context waarin de cacao-teelt eerder een levensstijl dan een winstgevend bedrijf lijkt te zijn? Ten vijfde is meer onderzoek nodig naar voedselzekerheid onder een grotere

steekproef van huishoudens die oliepalm verbouwen om meer solide gegevens en inzichten over hun voedselzekerheid te verkrijgen. Ten zesde wordt door het afnemende areaal om de voedselproductie van de huishoudens in stand te houden, combinatieteelt van voedselgewassen in cacao- of oliepalmplantages steeds belangrijker. De doeltreffendheid van *intercropping* vereist echter een kritisch onderzoek naar de genereffecten van een dergelijke strategie. Bovendien vereisen de mogelijkheden van combinatieteelt onder huishoudens die oliepalm verbouwen verder onderzoek, vooral daar waar boeren hun autonomie om voedselgewassen te verbouwen verliezen in outgrower-regelingen. Ten slotte omvat het concept voedselsoevereiniteit nog andere dimensies dan autonomie en duurzaamheid die in dit proefschrift aan bod komen. Een grondige analyse moet verder gaan dan deze selectieve toepassing van het concept voedselsoevereiniteit en aandacht besteden aan voedselkwaliteit, veiligheid, betaalbaarheid, en erkenning van en respect voor culturele diversiteit en lokale kennis.

Naar aanleiding van deze bevindingen worden vier beleidsaanbevelingen voorgesteld. Ten eerste is er behoefte aan gezamenlijke inspanningen van overheidsinstanties en bedrijven die betrokken zijn bij VCC's om ervoor te zorgen dat hun interventies elkaar aanvullen in plaats van tegenwerken en dat kleine boeren kunnen profiteren van pluralistische ondersteuning van zowel de publieke als de private sector. Ten tweede is het nodig boerencoöperaties in de gemeenschappen te stimuleren en te formaliseren door voort te bouwen op bestaande werkgroepen in de gemeenschappen en te werken aan groepsgerichte capaciteitsopbouw, voorlichting en training. Overheidsinstanties en maatschappelijke organisaties zouden kunnen optreden als waakhond om de belangen van kleine boeren in de VCC's te bevorderen en te beschermen, met name om negatieve inclusie aan te pakken. De derde aanbeveling betreft het bieden van profiel-specifieke ondersteuning door de aandacht te verleggen van productie naar producenten. Door dergelijke steun zou met name de groep cacao-boeren die beperkingen ondervindt niet moeten worden gestimuleerd om deel te nemen aan VCC's, omdat dit kan leiden tot negatieve inclusie. In plaats daarvan moeten deze kleine boeren worden gesteund door gratis verstrekking van inputs, krediet, voorlichting en opleiding, en het stimuleren van hun inkomenscapaciteit door diversificatie van de middelen van bestaan. Dit zou gericht moeten zijn op een groep kleine boeren die niet in aanmerking komt voor uitgebreide en geavanceerde VCC's, zodat het niet interfereert met VCC's waarin welvarender boeren participeren. Ten slotte moet, gezien de toenemende druk op de grond voor voedselgewassen, het beleid voor alle categorieën kleine boeren gericht zijn op het bevorderen van diversificatie van de bestaansmiddelen om inkomsten te genereren voor toegang tot de voedselmarkten. De combinatieteelt van boom- en voedselgewassen is een bron van levensonderhoud die al wijdverbreid is in de cacao-sector, maar niet is toegestaan in outgrower regelingen in de oliepalmsector. De regering en de actoren in de palmolie-

industrie moeten samen met onderzoeksinstituten verkennen hoe de voedselproductie in en nabij oliepalmplantages kan worden verbeterd.